

บทวิจารณ์
รางวัลกองทุน
หม่อมหลวงบุญเหลือ
เทพยสุวรรณ
ปี ๒๕๕๐

โครงการวิจัย เครือข่ายการวิจารณ์ศิลปะ
การวิจัยและพัฒนา (สกว.)

เสียงเพรียกจากท้องน้ำ: เรื่องเล่ากับการเมืองเรื่องอัตลักษณ์

นัทธนี ประสานนาม

เรื่องเล่ามีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ในหลายด้าน ทั้งด้านที่มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าและในฐานะที่มนุษย์เป็นผู้เล่าเรื่อง เรื่องเล่าเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ (identity) ของผู้เล่า การจัดวาง คัดสรร ตัดทิ้งองค์ประกอบต่างๆ ที่หลอมรวมกันเป็นเรื่องเล่าย่อมมีผู้เล่าหรืออุดมการณ์บางอย่างอยู่เบื้องหลัง ทั้งนี้ ในชีวิตประจำวันเราแทบไม่เคยหยุดเล่าเรื่อง เรื่องเล่าจึงเป็นชีวิต และชีวิตจึงเป็นเรื่องเล่าไปในขณะเดียวกันด้วย

เสียงเพรียกจากท้องน้ำ เรื่องเล่าในรูปแบบนวนิยายของประทีป ชุมพล เป็นผลงานที่เข้ารอบสุดท้ายของรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียนใน พ.ศ. 2546 นวนิยายเรื่องนี้มีลักษณะเฉพาะในการนำเสนออัตลักษณ์ของชาวอุรังลางไวยซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยทางตอนใต้ของประเทศไทย (ที่คนนิยมเรียกว่าชาวเล) ผ่านการผสมผสานนวนิยายกับชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) ซึ่งไม่ปรากฏบ่อยนักในผลงานของนักเขียนไทย จึงน่าสนใจที่จะพิจารณาลักษณะเฉพาะและนัยซับซ้อนที่เชื้อให้ตีความได้หลายชั้นของงานเขียนเรื่องนี้

เสียงเพรียกจากท้องน้ำ เป็นเรื่องเล่าของชายัค ชาวอุรังลางไวย ชายัคเล่า

เรื่องของตนเองตั้งแต่เล็กจนโต ประเด็นของเรื่องเน้นที่วิถีชีวิตของชาวอุรังลาไว วัฒนธรรมประเพณี และปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์อื่น โดยเฉพาะ "คนเมือง" ซึ่งหมายถึงคนไทยทั้งที่เป็นคนท้องถิ่นและคนที่มาจากส่วนกลาง ชีวิตของชาวยุคในฐานะอุรังลาไวถูกกดขี่ทั้งโดยรัฐและคนเมือง ท้ายที่สุดชาวยุคและชาวอุรังลาไวตัดสินใจเดินทางออกสู่ทะเลเพราะถูกยึดครองที่ดินที่เคยอาศัยอยู่ ไม่มีใครกลับมาจากการเดินทางครั้งนั้น ผู้เขียนให้คำมรณกรรมของพวกเขาว่าสูงส่งมีศักดิ์ศรีเหนือกว่าการมีชีวิตอยู่โดยต้องเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ตามสภาพการณ์ที่บีบบังคับ

จากที่กล่าวข้างต้นจะเห็นว่านวนิยายเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการกดขี่และปฏิกริยาที่มีต่อการกดขี่นั้นของกลุ่มชาติพันธุ์ซึ่งเป็น "การเมือง" ประเภทหนึ่ง การเมืองประเภทนี้สร้างหลังจากอัตลักษณ์ของตนเองหรือกลุ่มของตนเอง เรียกว่า "การเมืองเรื่องอัตลักษณ์" (Identity Politics) ซึ่งมีปฏิบัติการ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) ยืนยันอัตลักษณ์ที่มีอยู่ร่วมกันเพื่อสร้างพลังอำนาจในการต่อรอง 2) รื้อสร้างอัตลักษณ์ต่างๆ เป็นสิ่งประดิษฐ์หรือสิ่งประกอบสร้างทางสังคม เพื่อปฏิเสธอัตลักษณ์ที่ถูกยึดเยียดให้ และ 3) ให้ความสำคัญแก่ความแตกต่างหลากหลายและความเลื่อนไหลของอัตลักษณ์

การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ในนวนิยายเรื่องนี้ถูกเสนอผ่านเรื่องเล่า มีการสร้างวาทกรรม (discourse) ภาพแทน (representation) และอัตลักษณ์เพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองดังกล่าว ซึ่งอาจกล่าวแยกเป็น 3 ประเด็นคือ ประวัติศาสตร์แห่งการกดขี่ การผสมผสานนวนิยายกับชาติพันธุ์วรรณาและอัตลักษณ์อุรังลาไวที่สัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของผู้เขียน

ประวัติศาสตร์แห่งการกดขี่

การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ประการแรกที่เหมาะสมควรกล่าวถึงคือประวัติศาสตร์แห่งการกดขี่ที่รัฐและคนเมืองกระทำต่อชาวอุรังลาไว ประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้มีความสำคัญเพราะมีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มให้ชัดเจน ประสบการณ์การถูกกดขี่ร่วมกันดังที่ปรากฏใน เสียงเพรียกจากท้องน้ำ หล่อหลอมให้เกิดความเคลื่อนไหวและพยายามสร้างอำนาจต่อรองในอาณาเขตของตัวบท

พ่อและแม่ของชาวยักษ์เดินทางจากเขาไปตั้งแต่ยังเล็ก ชาวยักษ์ในฐานะผู้เล่าเรื่องที่เป็นตัวละครเอกมีประวัติศาสตร์ครอบครัวสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์แห่งการกดขี่โดยตรง พ่อและแม่ของชาวยักษ์ถูกบังคับให้ "ออกแสดงงานวัดร่วมกับพวกชาวกู้อ" ถ้าวันไหนเขาไม่ยอมแสดง พวกคนเมืองจะกระทำทารุณต่าง ๆ นานา ที่สุดเมียของอาเงินก็ล้มป่วยเสียชีวิตลง อาเงินคลุ้มคลั่งและใช้ฆ่าเป็ดลิงแทงคนคุมตาย ในที่สุดเขาจึงถูกตำรวจจับมาขังไว้ในกรง" (24-25) การนำชาวอุรังลาไว้ออกแสดงตามงานวัดเป็นการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ ทั้งยังสะท้อนว่า "คนเมือง" มองอุรังลาไว้อย่างสายตายที่เป็นอื่น เห็นเป็นของแปลกน่าพิศวง เช่นเดียวกับคนที่มีรูปร่างพิกลพิการแบบต่าง ๆ ที่แสดงอยู่ในคณะละครสัตว์ของชนชาติตะวันตก

ภาพลักษณ์ของอุรังลาไว้อยู่ในสายตาของคนเมืองมีค่าเท่ากับสัตว์ "ใช่...ไ้มีมันบ้าง...แกเข้าใจไหม มันไม่ใช่มนุษย์ มันคล้ายคนเท่านั้นเอง อย่างอื่นเหมือนสัตว์ สกปรก ป่าเถื่อน แถมโหดร้ายเหมือนหมาบ้า" (25) การให้คำอุรังลาไว้อยู่เป็นแค่สัตว์นั้นเป็นการตอกย้ำว่าทกกรมว่าคนเมืองมีความเหนือกว่า และมีความชอบธรรมที่จะจัดการกับอุรังลาไว้อย่างไรก็ได้โดยไม่มีผิด เพราะกฎหมายมิได้รับรองสถานะความเป็นพลเมืองหรืออีกนัยหนึ่งคือความเป็นมนุษย์ให้แก่ชาวอุรังลาไว้อยู่

ความเป็นอื่นและความแปลกแยกระหว่างคนเมืองกับอุรังลาไว้นำไปสู่การทำลาย อัตลักษณ์ของอุรังลาไว้อยู่ด้วยการที่รัฐนิยามกลุ่มชาติพันธุ์นี้ให้เป็น "ไทยใหม่" รัฐกำหนดให้อุรังลาไว้อยู่มาขึ้นทะเบียน ตั้งนามสกุลให้ มีทะเบียนบ้านเป็นของตนเอง การสร้างอัตลักษณ์ใหม่แล้วนำไปยึดเยียดให้แก่อุรังลาไว้อยู่ในแง่หนึ่งเป็นการสันคลอนทำลายอัตลักษณ์ดั้งเดิม ซึ่งเป็นปฏิบัติการที่รัฐกระทำเพื่อผนวกรวม แม้นโยบายดังกล่าวจะประสบผลสำเร็จในเชิงหลักการ แต่ในทางปฏิบัติ นโยบายนี้ไม่สามารถลบล้าง "แรงต้าน" ที่อยู่ในความสำนึกของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกผนวกรวมได้ ดังที่ประทีปเสนอแรงต้านนี้ผ่านเสียงของผู้เล่าเรื่อง "ฉันสงสัยว่าท่านผู้นำจากบางกอกจะมายกย่องพวกเราให้เป็นคนเมืองด้วยเหตุอันใดอีก อันที่จริงพวกเราเป็นคนอยู่แล้ว ในอดีตบรรพชนของพวกเราเป็นคน และในอนาคตลูกหลานของเราก็เป็นคนอยู่เหมือนเดิม...ก็เช่นเดียวกับคนเมือง" (49)

การผนวกรวมอุรังลาไว้อยู่ในฐานะชนกลุ่มน้อยให้เข้าสู่กระแสหลัก เท่ากับเป็นการเนรเทศพวกเขาให้พ้นไปจากปริมณฑลของอัตลักษณ์ดั้งเดิม ปรัชญาการณนี้แม้มิได้เกิดจากการกระทำของรัฐทั้งหมด แต่ก็นับเนื่องว่าเกิดจาก คนเมืองซึ่งรัฐให้อำนาจ แต่ถึงแม้ปราศจากอำนาจรัฐ คนเมืองเหล่านี้ก็ถือสิทธิ ในการเนรเทศชาวอุรังลาไว้อยู่ เพราะรัฐไม่ได้เข้ามาควบคุม จัดการหรือให้ความ เป็นธรรมแก่ "ไทยใหม่" ที่ได้นิยามขึ้น กล่าวได้ว่าแม้ชาวอุรังลาไว้อยู่จะได้รับสิทธิ พลเมือง แต่ก็ยังถูกเลือกปฏิบัติให้เป็นพลเมืองชั้นสองอยู่เช่นเดิม

จากมุมมองของนักวิชาการสายหลังอาณานิคม การเนรเทศ (Exile) สร้าง ขึ้นโดยลัทธิล่าอาณานิคม เป็นแรงกดดันที่กระทำต่อคนที่อยู่ในอาณานิคมให้ พวกเขาเนรเทศตนเองออกจากวัฒนธรรม ภาษาและชนบทประเพณี การกดขี่ผ่าน การเนรเทศที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องนี้จึงมีความหมายสองประการ ประการแรก เป็นการเนรเทศในเชิงพื้นที่ และอีกประการหนึ่งเป็นการเนรเทศในเชิงวัฒนธรรม

การเนรเทศในเชิงพื้นที่เกิดจากการควบคุมของรัฐที่เบียดขับให้ชาวอุรังลา ไว้อยู่ต้องอยู่รวมในบริเวณเดียวกันคือปลายแหลมตุ๊กแก เกาะลิเฮอร์ จังหวัดภูเก็ต ก่อปรกับความโลภของเจ้าหน้าที่ที่เป็นตัวแทนของรัฐเช่นกำนันที่ลวงให้ไต่ะครู หมอในฐานะผู้นำชุมชนลงนามในเอกสารสิทธิ ทำให้ชาวอุรังลาไว้อยู่ต้องถูกขับ ออกจากที่ดินโดยอาศัยอยู่สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน

ตามความคิดของอุรังลาไว้อยู่ แผ่นดินนี้มีไว้ของใครแต่เพียงผู้เดียว แต่มี กราไม่มีผู้พิทักษ์ผืนดินเป็นผู้ดูแล ซึ่งถือว่าการรับรองสิทธิโดยชุมชนเอง ดังที่ ปู่กล่าวแก่ชายฉกรรจ์ว่า "จงจำไว้ไต่ะครูหมอไม่ใช่กราไม...และกราไมก็ไม่ใช่ไต่ะครู หมอ กราไมอยู่บนสวรรค์ แวดล้อมด้วยสิ่งดีๆ แต่ไต่ะครูหมอยืนในแวดวง ของคนเมืองที่เลว บอกตรงๆ ปู่กลัวเหลือเกิน" (57) ซึ่งประทีปแสดงให้เห็นว่า การจัดการพื้นที่โดยอาศัยอำนาจของรัฐเป็นการเบียดขับโดยไม่ชอบธรรม เพราะ เป็นการกระทำที่ขึ้นอยู่กับการจัดสรรผลประโยชน์ในหมู่คนเมืองเอง

การเนรเทศเชิงวัฒนธรรมคือปฏิบัติการณ์ของรัฐที่เข้ามาคุกคามอัตลักษณ์ ดั้งเดิมของชาว อุรังลาไว้อยู่ผ่านการจัดการศึกษาและศาสนา เช่นเดียวกับการ เข้าไปสู่อาณานิคมของชนชาติตะวันตกที่ต้องนำศาสนาและระบบการศึกษาของ เจ้าอาณานิคมเข้าไปด้วยเสมอ เป็นไปได้ว่าทั้งสองสิ่งนี้เป็นเครื่องมือที่มี ประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงคน เพราะเป็นการเข้าไปบ่อนเซาะอัตลักษณ์

ดั้งเดิมของคนในอาณานิคมในระดับของระบบคิด ประทับแสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาและศาสนานั้นทำงานร่วมกันเป็นอย่างดีในการทำลายอัตลักษณ์ของอูรังลาไว

ชาวอูรังลาไวยินดีไปโรงเรียนเพื่อที่จะได้รู้หนังสือและไม่ถูกชาวเมืองกดขี่โดยง่ายเหมือนเมื่อก่อน ในโรงเรียนนี้เองที่ชาวยุคเริ่มรับรู้ถึงความตึงเครียดที่เกิดขึ้นจากอัตลักษณ์ใหม่ที่ถูกปลูกฝังผ่านระบบการศึกษากับอัตลักษณ์ดั้งเดิมที่หล่อหลอมขึ้นมาตามขบวนการเติบโต กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าชาวอูรังลาไวมีชุดความรู้ที่เป็นของตนเองอยู่แล้ว เป็นภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาในกลุ่มชนเพื่อตอบสนองความต้องการในการดำรงชีพ ชาวอูรังลาไว "อ่านน้ำจิ้ม อ่านฟ้าจ๋าตัว" บางคนรู้แม้กระทั่งเสียงชนิดใดคือเสียงของปลาอะไร กำลังอยู่ตรงไหนมาก โดยดำน้ำลงไปฟัง ชาวยุคเองที่ได้รับความรู้ในลักษณะนี้มาโดยตลอด จึงตั้งคำถามกับความรู้ชุดใหม่ที่ได้รับจากโรงเรียน

ฉันได้รับการเรียนรู้จากทะเล สายลม แสงแดด ป่าห้วยและคนรอบข้างจากไม่าก่อน แต่เมื่อเข้าโรงเรียน ครูนำเอาสิ่งที่คิดว่าดีจากคนเมืองมาสอนพวกเรา และมักดูถูกพวกเราว่าเป็นคนทะเล คนเถื่อน คนไม่รู้หนังสือ และเป็นคนที่ยากจน ความจริงแล้ว ครูใช้เวลาว่างความเชื่อที่เราเคยมีเคยเรียนรู้มาว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และนำความคิดของคนเมืองมาใส่สมองของพวกเรา ซึ่งมีแต่เรื่องยกย่องพวกคนเมือง พวกชาติ พวกเขาเก่งในทุกๆทาง (64)

นอกจากการตั้งคำถามแล้วผู้เขียนยังกำหนดให้ผู้เล่าเรื่องกล่าวโจมตีโรงเรียนซึ่งเป็นสถาบันที่รัฐจัดตั้งขึ้นเพื่อควบคุมอูรังลาไว ผู้เล่าเรื่องกล่าวว่า "ปัญญาจากโรงเรียนใช่หรือไม่ที่สอนให้คนเมืองรู้จักการคดโกง ดูถูกเหยียดหยามผู้ที่ด้อยกว่าตน และเพราะ 'ปัญญา' ของคนเมืองนี้เอง ฉันคิดว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้พวกเราเดือดร้อนอย่างไม่สิ้นสุด" (90) เสียงของผู้เล่าเรื่องตอนนี้ย้ำความเป็นสถาบันของโรงเรียน คนเมืองชั่วร้ายเพราะผ่านระบบการศึกษาของโรงเรียน ชาวอูรังลาไวจึงมีแนวโน้มที่จะมีลักษณะเหมือนคนเมืองเพราะได้รับ

การขัดเกลาแบบคนเมือง การดำรงรักษาสถิติลักษณ์ให้บริสุทธิ์เหมือนก่อนจึงเป็นไปไม่ได้ยาก

มีชาวอุรังล่าวัยบางคนได้รับประโยชน์โดยตรงจากความรู้ที่เรียนในโรงเรียน แต่ประทีปแสดงให้เห็นว่าแทนที่คนเหล่านั้นจะใช้ความรู้ในการต่อสู้เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของตนกลับถูกผนวกรวมเข้าไปอยู่ในกระแสหลักและกลายเป็นคนของรัฐเสียเอง ดังกรณีของยูโซปเพื่อนของชายัคที่ตอนท้ายเรื่องได้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ส่วนปูลูเพื่อนของชายัคอีกคนหนึ่งก็พยายามตั้งตนเป็นผู้นำในการรวมพลังเรียกร้องความเป็นธรรมเรื่องที่ตนกลับถูกฆาตกรรมอย่างมีเงื่อนไข

ด้านการนำศาสนาพุทธเข้ามาเผยแพร่ในหมู่ชาวอุรังล่าวัยนั้นได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากสถาบันการศึกษา “ครูเคยบอกกับเราว่าดี เหมือนกับคนเถื่อนจะได้มีศาสนา ครูบอกว่าพวกเราจะได้เลิกนับถือผี...ครูบอกให้พวกเรามานับถือศาสนาของคนเมืองเพื่อชีวิตจะดีขึ้น” (73) คำกล่าวของครูถูกตั้งคำถามผ่านตัวบท “พระท่านเทศนาสั่งสอนให้พวกเราทำความดี ละความชั่ว ซึ่งคำสอนก็ไม่ต่างกับของพวกเรา” (78) และอีกครั้งเมื่อชายัคมีโอกาสดำเนินพิธีกรรมของศาสนาพุทธ “พระก็เหมือนกัน เพราะนอกจากจะติดต่อกับผีได้แล้ว ยังสามารถบอกกับชาวเมืองได้ว่าญาติพี่น้องที่ตายไปอยู่ที่ไหนบ้าง ในนรกหรือในสวรรค์ ... คิดถึงคำที่ครูเคยสอนไว้ว่าพวกที่นับถือผีเป็นคนเถื่อน ชาวเมืองก็ควรจะเป็นคนเถื่อนเช่นอุรังล่าวัย” (78) เสียงของผู้เล่าเรื่องนับเป็นการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ที่ตั้งคำถามและพยายามได้กลับอัตลักษณ์ประดิษฐ์ที่รัฐพยายามสร้างขึ้นเพื่อกลบเกล็นอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชาวอุรังล่าวัย

ผู้เขียนแสดงให้เห็นว่าสถาบันศาสนาเองก็รับใช้คนเมือง หากได้บริสุทธิ์ชื่อตรงดังที่พยายามชวนเชื่อไม่ โดยเฉพาะกรณีที่สมภารพยายามปกป้องเจ้าแก้วเงิงผู้เป็น “ศัตรูตัวฉกาจ” ของชาวอุรังล่าวัย “น่าสังเกตว่าไม่มีใครกล่าวโทษเจ้าแก้วเงิงว่าเป็นตัวการในการทำให้ปูลูตาย ฝ่ายเจ้าแก้วเงิงก็เก็บตัวเงียบ เขาฉลาดที่ทำบุญผ่านสำนักสงฆ์ สมภารจึงมักออกมาปกป้องและนำของมาแจกในหมู่บ้าน โดยบอกว่าเจ้าแก้วเงิงเป็นผู้บริจาค” (121) ยิ่งไปกว่านั้น ตอนท้ายเรื่องสมภารละสมณเพศกลายเป็นผู้ค้าที่ดินรายใหญ่ซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่ได้มีคุณธรรมแท้จริง

การปะทะกันระหว่างกลไกที่รัฐและคนเมืองนำมาเพื่อทำลายอัตลักษณ์ของอุรังล่าวัยกับการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ที่ผู้เขียนดำเนินการผ่านนวนิยาย อาจ

สรุปด้วยคำพูดของปู่ที่กล่าวแก่ชายว่า "ชายัคหหลานรัก ปู่ลืมบอกเรื่องที่ปู่แจ้ง (บรรพบุรุษ) เคยสอนว่า พวกที่เข้ามาให้เราเป็นอะไรเราก็เป็นได้ แต่ท้ายที่สุด พวกเราก็คงเป็นชาวอุรังลาไว้อยู่และนับถือผีอยู่เหมือนเดิม ทรายใดที่พวกเราฝัง ล่องปราชู (เรือ) และยังล่าปลาในทะเล จงจำไว้" (74)

อัตลักษณ์ของอุรังลาไว้อยู่ในวาทกรรมกระแสหลักถูกสร้างโดยรัฐและคนเมืองซึ่งถือว่าเป็น "คนนอก" อัตลักษณ์ดังกล่าวจึงตั้งอยู่บนรากฐานของความ เป็นอื่น เพราะฉะนั้น การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ที่ปรากฏในเสียงเพรียกจากท้องน้ำ จึงถูกเขียนขึ้นใหม่ผ่านภาพแทน เรื่องเล่าและการบรรยายแบบชาติพันธุ์วรรณา โดยผู้เขียนกำหนดให้เรื่องถูกเสนอผ่านสายตาของ "คนใน" เพื่อล้มล้างอัต ลักษณ์ที่สร้างขึ้นตามวาทกรรมที่กล่าวถึงข้างต้น

นวนิยายเชิงชาติพันธุ์วรรณา

ชาติพันธุ์วรรณาเป็นสาขาหนึ่งของการวิจัยทางมานุษยวิทยา ศึกษาด้วย การสังเกตโดยตรงและรายงานวิถีชีวิตของกลุ่มชน วิธีการนี้เป็นวิธีวิทยาพื้นฐาน ที่ใช้ในหมู่นักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ในเสียงเพรียกจากท้องน้ำ ปรากฏเนื้อหา ที่ผู้เขียนบรรยายวิถีชีวิตของอุรังลาไว้อย่างผู้เล่าเรื่อง ตั้งแต่ลักษณะการแต่งกาย รายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของชาติ พันธุ์วรรณาอย่างเห็นได้ชัด เริ่มตั้งแต่หน้าแรกของบทแรกในนวนิยาย "พวกเรา มักใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในท้องน้ำเพื่อล่าปลาและหลบหนีภัยอันตราย การแต่งตัวของ พวกเราส่วนใหญ่เปลือยกายท่อนบน ส่วนท่อนล่างชายหญิงมักนุ่งผ้าปาเต๊ะที่ แลกซื้อมาจากคนเมือง" (15)

ประเพณีพิธีกรรมที่ปรากฏในเรื่อง ประเพณีบรรยายอย่างละเอียดลอออาจ เพื่อเน้นว่า อุรังลาไว้อยู่มีอารยธรรมที่เป็นของตนเอง มิได้ป่าเถื่อนดังที่ปรากฏใน ชุดความรู้ของคนเมือง เช่น ประเพณีการเกิดที่กล่าวถึงพิธีกรรมของหมอตำแย "โตะบิตัดก็นำข้าวสาร หมากพลู เทียนไข ด้ายดิบมาวางตรงหน้า จากนั้นก็ได้ จุดเทียนแล้วเชิญบุญมีบรรพชนมารับเครื่องบูชาและคุ้มครองมะกับลูก" (134) พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายซึ่งสะท้อนความเชื่อเรื่องผี และความผูกพันของชาวอุรัง ลาไว้อยู่ที่มีต่อธรรมชาติดังที่ต้องปลุกต้นมะพร้าวไว้บนหลุมศพ

พิธีกรรมสำคัญที่ผู้เขียนบรรยายอย่างละเอียดเช่นกันคือพิธีลอยบาปของชาวอุรังลาไวซึ่ง เป็นพิธีที่สะท้อนความเชื่อเรื่องผีเช่นกัน แต่ที่สำคัญกว่านั้นคือบทบาทของพิธีกรรมนี้ในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชนทำให้ชาวอุรังลาไวมีโอกาสร่วมกันจัดเตรียมและดำเนินงานพิธี นับเป็นส่วนช่วยให้อัตลักษณ์ของชุมชนและชาติพันธุ์เกิดความเป็นปึกแผ่นมากยิ่งขึ้น

เมื่อน้ำทะเลขึ้นสูงสุด จนน้ำทะเลเริ่มทรง ดาโต๊ะจะทำพิธี
สาดน้ำรอบปราหู่ประจักษ์ และทุกคนจะผลัดกันสาดน้ำ รอย
น้ำทะเลเริ่มลด ดาโต๊ะทำพิธีลอยปราหู่ประจักษ์ และท้ายสุด
ชาวบ้านต่างนำข้าวดอกที่จัดเตรียมไว้จุดไปตามร่างกายแล้ว
ขัดลงใน ปราหู่ประจักษ์เป็นการฝากความชั่วร้ายไปกับปราหู่
ประจักษ์สำนั้น (100)

นอกจากนวนิยายเรื่องนี้ ยังมีชาติพันธุ์วรรณนาอีกหลายชิ้นที่กล่าวถึงวิถีชีวิตของชาวอุรังลาไว ที่น่าสนใจคือชาติพันธุ์วรรณนาที่ตีพิมพ์ในนามหน่วยงานของทางราชการ วิธีการอธิบายของชาติพันธุ์วรรณนาระบบทางการต่างกับงานของประทีปอย่างเห็นได้ชัด งานเขียนของราชการล่อน้ำว่า แม้เวลาจะผ่านไปนานเท่าใด หรือนโยบายการผนวกรวมจะได้รับการส่งเสริมมากขึ้นเพียงใด อุรังลาไวก็ยังคงเป็น "สิ่งที่ควรอนุรักษ์" นั้นหมายความว่าชาวอุรังลาไวถูกลดสภาพกลายเป็นส่วนหนึ่งของสถานที่ท่องเที่ยว และเป็นเพียงวัตถุที่ถูกนักท่องเที่ยวจ้องมอง ภาคราชการและภาคธุรกิจพยายามทำให้นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างชาติเข้าใจว่าชาวเลคือกลุ่มคนดั้งเดิมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในถิ่นของความเจริญ (เช่นเดียวกับชาวเขาในทางภาคเหนือ) วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของพวกเขากลายเป็นสินค้าที่จะนำรายได้เข้าสู่รัฐ การกระทำดังกล่าวนี้แทนที่จะเป็นการผนวกรวมกลุ่มชาติพันธุ์อื่นเข้าสู่กระแสหลักกลับเป็นการทำให้พวกเขาถูกแปลกแยกและเป็นคนขายของไปโดยปริยาย

นอกจากนั้นชาติพันธุ์วรรณนาของราชการยังมีวิธีอธิบายว่า การที่อัตลักษณ์ดั้งเดิมของชาวเลต้องเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นเรื่องปกติของสังคมที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง คำอธิบายชุดนี้เป็นสิ่งที่นวนิยายต่อต้าน ดังที่แสดงให้เห็นมาโดย

ตลอดว่าอัตลักษณ์ที่แท้จริงของอุรังลาไวเกิดจากการยึดมั่นในวิถีชีวิตดั้งเดิม
กับบรรพชน สิ่งนี้เองคือการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ที่เสนอผ่านชาติพันธุ์วรรณนาเพื่อ
ย้ำว่า แม้แต่ในทัศนคติเกี่ยวกับความรู้เองก็เจือปนด้วยค่านิยม เพราะสิ่งที่
"เป็นที่รู้จักกัน" ขึ้นอยู่กับว่า "รู้ได้อย่างไร" นั่นหมายความว่า ความรู้เกี่ยวกับ
วัฒนธรรม "ถูกสร้าง" มากกว่า "ถูกค้นพบ" โดยชาติพันธุ์วรรณนา

การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ที่ปรากฏในอาณาเขตของตัวบทเสนอผ่านภาพ
แทนด้วยเช่นกัน ภาพแทนของคนเมืองปรากฏผ่านการเล่าของผู้เล่าเรื่องที่เป็นอุ
รังลาไว ซึ่งส่วนใหญ่เต็มไปด้วยความเคลือบแคลงสงสัย เพื่อตอกย้ำความเป็น
อื่นระหว่างกัน "ฉันไม่เคยเข้าใจความคิดของคนเมืองเลย เพราะมีความซับซ้อน
เหลือเหลือเกิน ... คนเมืองนี้ไม่น่าจะมีอะไรที่เขานับถือบูชา เขานับถือแต่ตัวเอง
ยึดมั่นในตัวเอง และมั่นใจว่าตนเองทำอะไรถูกทุกอย่าง แม้แต่การทำความเดือด
ร้อนให้ผู้อื่น ช่างแตกต่างจากพวกเรา ชาวอุรังลาไวเลยจริงๆ" (36)

ประทีปสร้างภาพแทนด้านบวกของอุรังลาไวตรงข้ามกับภาพแทน
ด้านลบของคนเมืองที่ไล่เรียงมา เช่นเดียวกับที่ผู้เล่าเรื่องย้ำอีกครั้งถึงสาเหตุที่อุ
รังลาไวไม่ลุกขึ้นสู้คนเมือง "ถ้าไม่หมดอำนาจเสียแล้วหรือ บางทีถ้าไม่อาจ
จะตีเกินไปที่จะมาทำร้ายหรือลงโทษคนเมือง เช่นเดียวกับพวกเราที่ตีเกินไป ไม่
เคยคิดต่อสู้กับคนเมืองเลย" (37) ยิ่งไปกว่านั้นความ "ตีเกินไป" ของอุรังลาไว
ยังถูกเสนอผ่านบทสนทนาของตัวละคร เพื่อใส่ความหมายให้แก่ภาพแทนว่าชาว
อุรังลาไวเป็นผู้รักสงบ มีจิตใจเข้มแข็ง และหยั่งรู้ความคิดของคนเมืองอยู่บ้าง

"ไม่อยากให้ใช้ความรุนแรงแก้ปัญหา เพราะนั่นมิใช่นิสัยของ
พวกเรา"

"พวกเราอ่อนโยน ทำให้คนเมืองมองพวกเราอ่อนแอ คราวนี้
พวกเราจะต้องเข้มแข็ง แต่มิใช่เป็นความรุนแรง"

"กลัวว่าคนเมืองจะมองพวกเราเป็นคนเถื่อน จึงพยายามทำ
อย่างประนีประนอม" (117)

นอกจากสร้างภาพแทนด้านบวกให้แก่อุรังลาไว้อยู่โดยชนานกันไปกับภาพแทนด้านลบของคนเมืองแล้ว ประทีปยังใช้ภาพลักษณ์ของ "ผี" และ "สัตว์" มาประกอบภาพแทนของคนเมือง เพื่อเน้นความชั่วร้ายที่มีมากจน "ผิดมนุษย์" ทั้งยังเป็นการโต้กลับวาทกรรมของรัฐและคนเมืองที่เป็นฝ่ายคิดว่าอุรังลาไว้นั้นเป็นฝ่ายที่ "ผิดมนุษย์" อีกด้วย "ภาพท้ายสุดเป็นภาพหะตู (ผีร้าย) ที่ชาว อุรังลาไว้อีกเกลียดกลัวมาก ... มันมีแต่ความโลภ ความอยากร และความเห็นแก่ตัวอย่างที่สุด และภาพที่ฉันทเห็นก็คือคนเมืองนั่นเอง" (40) ตอนที่ปูลูเพื่อนของชายัคกล่าวปลุกระดมชาวบ้านก็ใช้ภาพลักษณ์ผีเช่นกัน "พี่น้องเชื้อไหม ... มันคือหะตูผีร้ายที่พวกเรามองเห็นตัว ความจริงแล้วมันวางแผนโกงแผ่นดินของเราไป ของทะเลที่มีขึ้นจากเราราคาแสนถูก แต่ข้าวของที่มีมันนำมาขายกลับแพงลิ่วอย่างนี้คิดว่ามันเชื่ออาทรต่อพวกเราหรือ..." (114) อีกตัวอย่างหนึ่งคือ "ปู่เคยกล่าวว่าบักซา (สัตว์) นั้นจะดุร้ายเมื่อมันหิวหรือเวลาติดสัด แต่ฉันว่าคนเมืองนั้นดุร้ายตลอดเวลา และมีความต้องการอย่างไม่สิ้นสุด" (49)

ใน เสียงเพรียกจากท้องน้ำ ภาพแทนช่วยสนับสนุนการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ โดยประทีปหยิบเลือกคุณสมบัติที่ตรงข้ามกันระหว่างอุรังลาไว้อยู่กับคนเมืองขึ้นมาสร้างเป็นเนื้อหา การกำหนดให้ชายัคเป็นผู้เล่าเรื่องน่าจะสื่อนัยว่าเรื่องทั้งหมดมาจากปากคำของอุรังลาไว้อย่างเดียว แต่อันที่จริงการจัดวางและหยิบเลือกคุณสมบัติทั้งหมดถูกควบคุมโดยอำนาจเดิมของผู้เขียน ในการวิเคราะห์ภาพแทนที่เป็นคู่ตรงข้ามกันอาจจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะคือ ภาพแทนตามวาทกรรมของรัฐและคนเมือง และภาพแทนตามตรรกะของตัวบท สรุปให้เห็นชัดเจนได้ดังนี้

ภาพแทนตามวาทกรรมของรัฐและคนเมือง

อุรังลาไว้อยู่	คนเมือง
ป่าเถื่อน	มีอารยธรรม
นับถือผี	นับถือพุทธ
โหดร้าย	มีคุณธรรม
โง่เขลา	มีปัญญา
ไร้ศักดิ์ศรี	มีศักดิ์ศรี

ภาพแทนตามตรรกะของตัวบท

อุรังลาไว	คนเมือง
มีอารยธรรม	มีอารยธรรม
นับถือผี	นับถือผี
มีคุณธรรม	โหดร้าย
มีปัญญา	มีปัญญา
มีศักดิ์ศรี	ไร้ศักดิ์ศรี

การเทียบเคียงในลักษณะคู่ตรงข้าม (binary opposition) ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าภาพแทนตามตรรกะของตัวบทพยายามแข็งข้อต่อรองกับภาพแทนตามวาทกรรมของรัฐและคนเมืองซึ่งครอบคลุมสังคมอยู่ ทั้งในลักษณะที่แสดงให้เห็นว่าคนเมืองไม่ต่างกับอุรังลาไว เช่น คนเมืองนับถือผีเช่นเดียวกับอุรังลาไว และอุรังลาไวมีอารยธรรมเป็นของตนเองเช่นเดียวกับคนเมือง ดังที่ปรากฏในเนื้อหาที่เป็นชาติพันธุ์วรรณนา รวมไปถึงการพลิกกลับของภาพแทน เช่น คนเมืองเห็นว่า อุรังลาไวโหดร้ายแต่ตนมีคุณธรรม ผู้เขียนหยิบยืมคู่ความหมายนี้มาพลิกกลับในตัวบทโดยชี้ว่าคนเมืองนั้นโหดร้ายแต่อุรังลาไวเป็นฝ่ายที่มีคุณธรรม สรุปได้ว่าอัตลักษณ์ของอุรังลาไวที่ปรากฏผ่านตรรกะของตัวบทคือ "ผู้ถูกกดขี่ที่ไม่มีศักดิ์ศรี" ดังที่ชาวยุคและอุรังลาไวอีกกลุ่มหนึ่งยอมออกทะเลไปท่ามกลางพายุแล้วไม่กลับมาอีกเพื่อประท้วงต่อ

ความอยู่ดีธรรมที่ได้รับ ส่วนคนเมืองจึงเป็น "ผู้กดขี่ที่โลกและชั่วร้าย" ตามคุณสมบัติที่ผู้เขียนคัดสรร

เพื่อรับใช้การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ ภาพแทนในนวนิยายเรื่องนี้จึงมีความซับซ้อนที่แฝงนัยความหมายที่ควรศึกษาตีความ นัยดังกล่าวแสดงให้เห็น "อำนาจ" หรืออีกนัยหนึ่งคือบทบาทของผู้เขียนที่สามารถคัดสรรกลั่นกรองตลอดจนสร้าง "ความจริง" ชุดหนึ่งให้เกิดขึ้นในอาณาเขตของตัวบทได้ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะภาพแทนหมายรวมถึงกระบวนการ "พูดแทน" และ "พูดถึง" ผู้ที่ถูกเสนอการเมืองของภาพแทนจึงครอบคลุมไปถึงอำนาจที่จะ "พูด" ทั้งใน 2 ลักษณะ

ดังที่ได้กล่าวแล้ว ประทีปเลือกใช้ชาติพันธุ์วรรณนาเพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้แก่อุรังลาไวและเพื่อต่อรองกับชุดความรู้เกี่ยวกับอุรังลาไวของรัฐ เช่นเดียวกับ

การหยิบเลือกคุณสมบัติของทั้ง อูรังลาไว้อยู่และคนเมืองมาสร้างภาพแทนเฉพาะ ให้แก่ตัวบท ประเด็นที่น่าสนใจคืออัตลักษณ์อูรังลาไว้อยู่ที่ประทีปเขียนขึ้นใหม่นั้น อ้างอิงอยู่กับประวัติศาสตร์แห่งการกตขีที่อภิปรายเป็นลำดับแรก การสร้างความหมายและการอ้างอิงดังกล่าวมีนัยสำคัญที่สัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของผู้เขียนดังที่จะได้ขยายความต่อไป

อัตลักษณ์อูรังลาไว้อยู่กับอัตลักษณ์ของผู้เขียน

ชาติพันธุ์วรรณาและภาพแทนที่มีส่วนในการเรียกร้องต่อรองให้แก่อูรังลาไว้อยู่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการคิดแบบคู่ตรงข้าม กล่าวคือ ตัวบทสร้างความเป็นอื่นให้แก่รัฐและคนเมืองเพื่อตอบโต้ว่าทกรรมที่ครอบคลุมสังคมอยู่ ทั้งนี้ ในการพิจารณาการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ สมควรตอบคำถามด้วยว่าอัตลักษณ์ของใคร อัตลักษณ์ชนิดใดที่ได้รับการชูและตอกย้ำ ทำไมจึงเป็นอัตลักษณ์ชุดนี้ และอัตลักษณ์ชุดนี้มีวิธีการ กระบวนการในการสร้างความเป็นเจ้าของอย่างไร ใครได้ประโยชน์จากอัตลักษณ์ชุดนี้ และเหตุใดจึงมีผู้ยอมสละแม้แต่ชีวิตเพื่อธำรงรักษาอัตลักษณ์นี้ไว้

เพื่อตอบคำถามชุดดังกล่าว เราอาจอ่าน เลียงเพรียกจากท้องน้ำ ในฐานะอุปมาที่คั่น (allegory) หรือเรื่องที่มีความหมายสองชั้น เราอาจพบว่าความหมายอีกชั้นหนึ่งของนวนิยายเรื่องนี้คือ ประทีปเขียนเรื่องนี้ขึ้นมาเพื่อเสนออัตลักษณ์ของตนเองในฐานะผู้ที่ผ่านเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 การกตขีที่รัฐและคนเมืองกระทำต่ออูรังลาไว้อยู่จึงไม่ต่างกับสิ่งที่รัฐกระทำต่อนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์ดังกล่าว การเลือกใช้โครงเรื่องที่เน้นให้เห็นการกตขีจึงเป็นการระบายออกของผู้เขียนผ่านตัวบทวรรณกรรม ทั้งยังเป็นการสะท้อนอุดมการณ์ลัทธิมาร์กซ์* ของผู้เขียนที่ได้รับตกทอดมาจากการประสบเหตุการณ์ดังกล่าวด้วย

หากกล่าวโดยเชื่อมโยงกับภาพแทนที่อภิปรายในหัวข้อที่ผ่านมา จะพบว่าอัตลักษณ์ของผู้เขียนหรืออีกนัยหนึ่งคือผู้นำเสนอภาพแทนมีบทบาทสำคัญ

* สอดคล้องตามทฤษฎีการกตขีของนักทฤษฎีสังคมไทย ของรวางวัลชัยสถาน (2545)

อย่างยิ่งต่อการเข้าใจเรื่องการยอมรับและการต่อรองกับวาทกรรม ในกรณีของ
ประทีปผู้เคยผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาคม อาจเลือกใช้อัตลักษณ์ดังกล่าวเป็นฐาน
คิดในการเขียนนวนิยายเรื่องนี้

ในประวัติศาสตร์วรรณกรรมไทย ประทีป ชุมพลเป็นนักเขียนที่มีชื่อปรากฏในยุค
“ฉันทจินมาหาความหมาย” (พ.ศ. 2506-2515) เขาอยู่ในกลุ่มของนักศึกษา
มหาวิทยาลัยศิลปากรที่ร่วมกันจัดทำนิตยสารช่อฟ้า ซึ่งเน้นหนักด้านวรรณกรรม
และโบราณคดี กิจกรรมนี้นำไปสู่การเกิดของกลุ่ม “หนุ่มหน้าสาวสวย” ใน
พ.ศ. 2512 ประทีปน่าจะจะมีโอกาสได้เคลื่อนไหวทางการเมืองร่วมกับเพื่อนนัก
เขียนของเขาในโอกาสต่อมาอีกหลายครั้ง

ในฐานะผู้ที่ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาคม ประทีปอาจได้รับอิทธิพลจากแนว
นิยมของวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่มุ่งเน้นการเชิดชูชนชั้นล่างเป็นต้นว่าชนชั้น
กรรมมาชีพ ผู้ใช้แรงงาน หรือชาวนา คนเหล่านี้เป็นฐานของการผลิตในสังคม
ทุนนิยม ที่สร้างระบบชนชั้นผ่านอำนาจทางเศรษฐกิจ นักเขียนผู้ยึดถืออุดมการณ์
ลัทธิมาร์กซ์ส่วนมากโจมตีการกดขี่ในระบบชนชั้น นวนิยายเรื่องนี้จึงอาจจัดให้เป็น
วรรณกรรมเพื่อชีวิตที่เขียนโดยนักเขียนผู้ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาคม ทั้งนี้กลุ่มคน
ที่ถูก กดขี่เปลี่ยนจากชนชั้นกรรมมาชีพมาเป็นชาวจีนฮั่นซึ่งเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์
ที่ถูกรัฐเบียดขับอย่างที่ไม่มีย่านอาศัยรองรับใดๆ

หลักฐานอีกประการหนึ่งที่ทำให้สันนิษฐานว่าเรื่อง เสียงเพรียกจากท้อง
น้ำ สัมพันธ์กับ “เหตุการณ์เดือนตุลาฯ” คือคำนำที่ผู้เขียนกล่าวถึงที่มาของ
นวนิยายเรื่องนี้ว่า “ผู้เขียนได้เดินทางไปหมู่บ้านปลายแหลมตึกแก๊ก ใน
ระหว่าง พ.ศ. 2515-2519 ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเดินทางเข้าสู่ตำนานของชาวจีน
ฮั่นอย่างแท้จริง” (9) การเดินทางไปเก็บข้อมูลเพื่อเรียบเรียงชาติพันธุ์วรรณา
ของผู้เขียนอยู่ในบริบทที่เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้น เมื่อใช้กรอบความคิดที่ว่านัก
เขียนย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมมาพิจารณานวนิยายเรื่องนี้ จึงพบว่าโครงเรื่อง
ของนวนิยายน่าจะเสนอความหมายอีกชั้นหนึ่งที่สัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางการเมือง
ในขณะนั้น

นอกเหนือจากบริบทสังคม ยังอาจพิจารณาอัตลักษณ์ของผู้เขียนในฐานะ
ผู้ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้จากตัวบท เนื้อหาในสองบทสุดท้ายเปลี่ยนผู้เล่า
เรื่องจากชายฮั่นมาเป็น “ข้าพเจ้า” ซึ่งอยู่ในฐานะผู้บันทึกชาติพันธุ์วรรณา

(ethnographer) เรื่องเล่านี้จึงเกิดมีหลายชั้น กล่าวคือผู้เขียนกำหนดให้ "ข้าพเจ้า" เล่าเรื่องของชายักผู้เล่าเรื่องของตนเอง "ข้าพเจ้า" แสดงตนในฐานะ นักศึกษาผู้มีส่วนในกิจกรรมเคลื่อนไหวทางการเมืองระหว่างเหตุการณ์เดือน ตุลาฯ "เป็นที่น่าเสียใจว่า ข้าพเจ้าไม่สามารถนำเรื่องการต่อสู้ของชายักและ ชาวเลที่เกาะลิเภาให้เข้าถึงองค์กรได้ เพราะว่าเป็นช่วงเดียวกันที่นิสิตนักศึกษากำลัง ถูกเข่นฆ่า ถูกกวาดต้อนจากรัฐบาลสมัยนั้น ดังนั้นการช่วยเหลือชาวอุรังลาไว้อย่าง ชนกลุ่มน้อยที่ไร้ที่พึ่งพิงจึงสิ้นสุดลง" (145) การสรุปเช่นนี้ของผู้เล่าเรื่องก็เพื่อชี้ให้เห็นว่าทั้งอุรังลาไวและนักศึกษาต่างก็มีศัตรูคนเดียวกันนั่นคือ "รัฐ" ความหมายที่ซ่อนอยู่ในส่วนนี้คือจุดที่หลอมสร้างโครงเรื่องและอุปนิสัยของตัวละครขึ้นมาด้วย

โครงเรื่องที่กล่าวถึงคือประวัติศาสตร์แห่งการกดขี่ซึ่งถูกเน้นตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง และรายละเอียดปลีกย่อยที่เป็น "ความเป็นธรรมทางวรรณศิลป์" (Poetic justice) อันเป็นแนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมว่าคนเลวควรถูกลงโทษอย่างสาสมและคนดีควรได้รับรางวัลตามสมควร มีปรากฏตามทัศนคติของผู้เขียน เช่น โต๊ะครูหมอยผู้เป็นสาเหตุให้ฆาตกรอุรังลาไว์สูญเสียชีวิตในการถือครองที่ดิน ถูกยึดลาไว์หรือมีพิพาทกับท้องนาของโต๊ะครู "เสียงคลื่นกระหน่ำหนัก เหมือนเสียง ค่ำรามอย่างน่ากลัวของยึดลาไว์ มีผู้พิทักษ์แห่งท้องทะเล ได้รับตัวของโต๊ะครู หมอยหายไปในห้องน้ำอันกว้างใหญ่" (87) รวมทั้งเจ้าแก้วเงี้ยวที่ถูกยิงตายในท้ายที่สุดเนื่องจากมีเรื่องขัดผลประโยชน์กับผู้อื่น

นอกจากการลงโทษคนชั่วในตัวบทแล้ว ผู้เขียนยังกำหนดให้ชายักและพวก ตัดสินใจออกทะเลเพื่อให้สังคมได้เป็นประจักษ์พยานต่อความอยุติธรรมที่พวกเขา ได้รับ "พวกเรายอมตาย เพื่อเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าการต่อสู้เรื่องที่ดินของเราถูก โกงจากคนเมืองเป็นเรื่องจริง เป็นการต่อสู้ที่ยิ่งใหญ่สำหรับพวกเราที่พิสูจน์ให้เห็น ว่าพวกเราถูกหลอกลวง แม้จะพ่ายแพ้ก็ตาม ผมกับลูกเมียและพวกเราทุกคนจึงขอลา ท่านไปก่อน..." (144) บทสรุปของเรื่องคือบทสรุปของประวัติศาสตร์แห่งการกดขี่ เพื่อคงอัตลักษณ์คู่ตรงข้ามระหว่างอุรังลาไว์ที่เป็นผู้ถูกกดขี่ที่มีศักดิ์ศรีกับคนเมือง ที่เป็นผู้กดขี่ที่โลกและชั่วร้ายเอาไว้

อุรังลาไว์ที่ยอมละทิ้งอัตลักษณ์ดั้งเดิมของตนเองและยอมผนวกรวมเข้าสู่กระแสหลักถูกผู้เขียนตีตราว่าเป็น "ซากที่ยังหายใจ" หลังจากเหตุการณ์ที่อุรัง

ลาไว้อย่างเวทียืดหยุ่นไปหลายปี "ข้าพเจ้า" เดินทางกลับไปที่ถูกอีกครั้งเขาพบว่าอุรังลาไว้อยู่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตนเองไปเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆที่เป็นชนชายขอบในสังคมไทยที่อยู่ในกระแสการพัฒนา ถูกลดทอนความเป็นมนุษย์จนกลายเป็นเพียงสินค้า อัตลักษณ์ของอุรังลาไว้อยู่ที่เปลี่ยนไปถูกเสนอผ่านตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง

"...ผมเป็นชาวเล ถ่ายรูปกับผมได้นะครับ คิดเพียงยี่สิบบาทเท่านั้น..."

"ไปมไปเก็บมาเองหรืออ้าว" ข้าพเจ้าถามเรื่อยเปื่อยพลางพลิกเลือกพวงกุญแจเป็นหอยสวยแปลกตา

"...เปล่า" เขาตอบ "ผมว่ายน้ำเป็นที่ไหนกัน...ไปรับเขามาพวกโรงงานมาส่ง" เขาพูดต่อ "...ผมพูดภาษาอังกฤษได้นะ...ชาวอารู...ว้อทดูยูว็อนท์..." (148)

ผู้เขียนสร้างตัวละครอุรังลาไว้อยู่ที่ประกอบขึ้นมาจาก "ความไม่เป็นอุรังลาไว้อยู่" นับแต่การเรียกตนเองว่าเป็น "ชาวเล" ทั้งที่คำนี้เป็นคำที่อุรังลาไว้อยู่เห็นว่ามีความหมายในเชิงดูหมิ่นเหยียดหยาม (51) จากการหาปลาเพื่อเลี้ยงชีพมาเป็นการขายสินค้าและทำตัวเองให้เป็นสินค้าด้วยการรับจ้างเป็นแบบถ่ายรูป จากอุรังลาไว้อยู่ที่หมายถึง "คนน้ำ" กลายเป็นคนที่ว่ายน้ำไม่เป็น ที่สำคัญคือวัฒนธรรมของอุรังลาไว้อยู่เองที่ผู้เขียนใช้เพื่อต่อรองกับอัตลักษณ์ที่วาทกรรมของรัฐและคนเมืองสร้างขึ้น มาถึงท้ายเรื่องอุรังลาไว้อยู่เองต้องเป็นฝ่ายเรียนจากคนเมือง และไม่ให้ค่าแก่ศักดิ์ศรีและความเสียสละของบรรพบุรุษ "คุณรู้มั๊ย เดี่ยวนี้ชาวเลมีค่ามากนะ พวก ททท. เอย จังหวัดเอยให้แสดงวัฒนธรรมของเขา ความจริงผมก็ไม่ใช่อะไรหรอก คนเมืองมาสอนพวกเราทุกอย่าง เราทำ เราแสดง และเราก็ได้เงินได้ทอง เดี่ยวนี้ชาวเลไม่ถูกรังเกียจแล้ว เขายกย่องเรา ให้เกียรติเรา...เสียตายนะที่บรรพชนเราเกิดมาเร็วไปสักหน่อย เลยสำนึก..." (148)

ปรากฏการณ์ในตัวบทแสดงให้เห็นว่าความเป็นอุรังลาไว้อยู่ถูกทำลายจน

หมดสิ้น หลงเหลือเพียงลักษณะทางชีววิทยาที่สืบทอดมาทางพันธุกรรม แต่นั่น
ไม่อาจนับได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ เพราะ อัตลักษณ์ผูกพันอยู่กับตำแหน่งแห่งที่หรือ
บทบาทฐานะของคนมากกว่า หากจะอ่านความหมายชั้นที่สองที่อิงอยู่กับ
เหตุการณ์เดือนตุลาคม อาจตีความว่าตัวละครอุ้งลาไวยตัวนี้เป็นตัวแทนของนัก
ศึกษาที่ทรยศต่ออุดมการณ์ เมื่อผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาคมมาหลายปี หลายคน
กลายเป็นผู้ขับเคลื่อนกลไกของรัฐให้มากขึ้น หรืออาจถูกดูดกลืนเข้าสู่ระบบ
ทุนนิยมอันเป็นระบบของ "ชนชั้น" ที่ผู้ยึดถือลัทธิมาร์กซ์ต่อต้าน ในสายตาผู้
เขียนการรับใช้สถาบันที่ตนเคยต่อต้านอาจเท่ากับการสูญเสียอัตลักษณ์ของ
ตนเองและมีฐานะเป็นเพียง "ซากที่ยังหายใจ" เท่านั้น เพราะวิญญาณแห่ง
อุดมการณ์อันรุ่งโรจน์สูญสลายไป

เรื่องเล่าเกี่ยวกับอุ้งลาไวยและ "ข้าพเจ้า" มีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์
ของผู้เขียนอย่างมีนัยสำคัญ เพราะการเล่าเรื่องเป็นวิธีการหนึ่งในการสร้างอัต
ลักษณ์ การเล่าเรื่องเป็นกระบวนการผลิตซ้ำตัวตนของเราในชีวิตประจำวัน เป็น
กระบวนการที่เราแสดงอัตลักษณ์ของเราออกมาในพื้นที่สาธารณะ จึงนับได้ว่า
ประทีปในฐานะนักเขียนผู้ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาคมสามารถเสนออัตลักษณ์
ของตนเองผ่านลักษณะและความหมายอันซับซ้อนของตัวบทนวนิยายได้อย่าง
แหลมคม

การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ในนวนิยายเรื่อง เสี่ยงเปรี้ยจจากท้องน้ำ ดำเนิน
การผ่านการถ่ายทอดประวัติศาสตร์แห่งการกดขี่ที่รัฐและคนเมืองกระทำต่อชาว
อุ้งลาไวย รวมทั้งการสร้างภาพแทนเพื่อครอบงำอัตลักษณ์ของอุ้งลาไวยใน
อาณาเขตของตัวบท ภาพแทนและอัตลักษณ์ที่ประทีปเขียนขึ้นใหม่ปฏิเสธภาพ
แทนและอัตลักษณ์ตามวาทกรรมของรัฐและคนเมือง จึงกล่าวได้ว่าการเมืองเรื่อง
อัตลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ในตัวบทนวนิยายเรื่องนี้ค่อนข้างแน่นอน และแนวคิดดังกล่าวนี้
ยังเชื่อให้สามารถตีความความหมายชั้นที่สองของนวนิยายเพื่อวิเคราะห์อัต
ลักษณ์ของผู้เขียนเองได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม เมื่ออ้างอิงกลับไปปฏิบัติการของการเมืองเรื่องอัตลักษณ์
ปฏิบัติการที่บรรลุผลในนวนิยายเรื่องนี้มีเพียงสองประการเท่านั้น คือการสร้าง
อัตลักษณ์เพื่อต่อรองกับการกดขี่ และการสร้างอัตลักษณ์เพื่อปฏิเสธอัตลักษณ์ที่
ถูกยึดเย็ดให้ ประทีปยังมีได้ไปไกลถึงจุดที่จะสามารถบรรลุปฏิบัติการข้อที่สาม

ของการเมืองเรื่องอัตลักษณ์ที่ต้องตระหนักถึงความหลากหลายและความสับสน
ของอัตลักษณ์ เนื่องจากตัวบทปฏิเสธอัตลักษณ์ใหม่หลังจากอุรังลาไว้ยอมรับ
"การพัฒนา" โดยสิ้นเชิง ตัวบทเลือกที่จะไม่แสดงแง่มุมที่ว่ามีอุรังลาไว้อีก
จำนวนมากที่ยังคงสืบทอดอัตลักษณ์และวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ได้ เพราะฉะนั้น การ
เลือกสรรและการปฏิเสธนี้เองที่อาจเรียกได้ว่าเป็น "การเมือง" ของ "การเมือง
เรื่องอัตลักษณ์" อย่างแท้จริง.

เอกสารประกอบการเขียน

ฉลาดชาย รมิตานนท์. พฤติศึกษาน 2549. การเมืองเรื่องอัตลักษณ์ (Identity Politics). (ออนไลน์) เข้าถึงจาก <http://www.soc.cmu.ac.th/%7Ewsc/data/Identity%20politics.pdf>.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2549. วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: วิชาการ.

ประทีป ชุมพล. 2546. เสียงเพรียกจากท้องน้ำ. กรุงเทพฯ: แพร่สำนักพิมพ์.

รัตนฤทัย สัจจพันธุ์. 2542. วรรณกรรมปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วิสิษฐ์ มະยะเจียว. 2532. ชีวิตชาวเลภูเก็ต. กลาง ภูเก็ต และชายฝั่งทะเล อันดามัน: โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ขาดิพันธุ์ และเศรษฐกิจ. หน้า 217-254. วิสันธิ โปธิสุนทร. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล. 2546. อัตลักษณ์: การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

Ashcroft, Bill, Gareth Griffiths, and Helen Tiffin. 2001. *Post-Colonial Studies: The Key Concepts*. London and New York: Routledge.

Pickering, Michael. 2001. *Stereotyping: The Politics of Representation*. New York: Palgrave